

Олена Романовська

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та мовної підготовки Харківський національний університет міського господарства імені О. Бекетова; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-4898-2141
E-mail: elena_mail2004@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація: стаття присвячена розгляду проблеми використання арттерапевтичних засобів у підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти. У дослідженні теоретично обґрунтовано та апробовано впровадження арттерапевтичних засобів в процес професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи. Експериментальна перевірка підтвердила доцільність впровадження в реальний освітній процес підготовки майбутніх викладачів таких засобів.

Ключові слова: арт педагогіка; арттерапія; майбутні викладачі закладів вищої освіти, засоби арт педагогіки; метафоричні асоціативні карти; пісочна терапія; казкотерапія.

Olena Romanovska

PhD in education science, assistant professor of pedagogy, O. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv; Kharkiv, Ukraine
E-mail: elena_mail2004@ukr.net

USE OF ART THERAPEUTIC TOOLS IN THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

Abstract: the article is devoted to the consideration of the problem of using art therapy tools in the training of future teachers of higher education institutions. The study theoretically substantiated and tested the introduction of art therapeutic means in the process of professional training of future teachers of a higher school. The experimental verification confirmed the expediency of introducing such tools into the real educational process of training future teachers.

Key words: art pedagogy; art therapy; future teachers of higher education institutions; art pedagogy tools; metaphorical associative maps; sand therapy; fairy tale therapy.

Olena Romanovska

An extended abstract of a paper on the subject of:
“Use of art therapeutic tools in the training of future specialists”

Problem setting. Recent changes in higher education in Ukraine require the formation of a new content for the training of future teachers of higher schools, which will ensure the necessary level of education, development of creative skills, independence, professional thinking and dynamics of decision-making. In this context, modern artistic pedagogical directions, in particular art therapy, aesthetic therapy, and art

© Олена Романовська, 2023

pedagogy, are of particular importance. Such approaches in education prompt a rethinking of the organizational forms of the educational process in higher education in order to intensify the introduction of the artistic component in the development of the modern personality of the student of higher education, as well as the one who will be able to carry out this process - the teacher.

Recent research and publications analysis. The question of the need to use art tools in the educational process was considered by such domestic scientists, including A. Makarenko, V. Sukhomlynskyi, K. Ushinskyi.

The preparation of future teachers for the implementation of art therapy technologies in educational activities was considered by M. Belyaeva, T. Kiseleva, L. Lebedeva, O. Soroka, and others.

Many studies were also conducted by foreign scientists (Cahnmann-Taylor, M., Deasy, R. Dewey, J. Dobbs, S., Smithrim, K.) on the training of future teachers through art or art approaches: art as a holistic and a dynamic process for creating meaning; art for one's professional identity and teachers' satisfaction (for example, for teacher reflection, teacher retention, job satisfaction and relationship building); and the arts of social change, social justice, and educational advocacy. Scientists investigate questions and problems regarding where, how, and why art is used in teachers' practice and for what purpose.

Paper objective. The purpose of the research is to theoretically substantiate and experimentally verify the expediency of introducing art therapy teaching aids in the training of masters of educational and pedagogical sciences.

Paper main body. The theoretical analysis of scientific sources has shown that art pedagogy is a promising innovative technology, as a special direction in pedagogy, where learning, development and education of the learner's personality is carried out by means of art during the study of any educational discipline taught. The

main tasks of art pedagogy include: formation of the student's awareness of himself as an individual, self-acceptance and understanding of his own value as a person; awareness of one's relationship with the world and one's place in the surrounding socio-cultural space and creative self-realization of the individual. This technology can be used in the training of a future teacher of a higher education institution.

In the course of the research, the tasks that were put forward at the beginning of the work and related to the application of art pedagogy as an innovative learning technology in the professional training of future teachers of higher education were solved.

It was determined that art pedagogy is a promising innovative pedagogical technology, as a special direction in pedagogy, where learning, development and education of the learner's personality is carried out by means of art during the study of any educational discipline taught. The main tasks of art pedagogy include: formation of the student's awareness of himself as an individual, self-acceptance and understanding of his own value as a person; awareness of one's relationship with the world and one's place in the surrounding socio-cultural space and creative self-realization of the individual.

It was found that in the process of professional training of future teachers, it is possible to use innovative art-pedagogical technologies, such as isotherapy, drama therapy, fairy-tale therapy, sand therapy, bibliotherapy, which are based on art therapy methods and techniques that help develop the creative and communicative abilities of future teachers, skills social support and mutual trust, increase self-esteem and level of self-awareness, emotional potential, develop the ability to resolve internal contradictions, show emotions, resolve conflict situations, relieve feelings of tension.

During the pedagogical experiment, the expediency of using art therapeutic tools

in the professional training of future teachers during the study of the educational discipline “Didactic systems and pedagogical technologies in higher education” was theoretically substantiated and verified. During the educational process, the following means of art pedagogy were used: fairy tale therapy, sand therapy, trainings using art therapy techniques, associative analysis of cartoons. After the implementation of these teaching aids in practical classes, in the EG (experimental group), the success rates of the students of education increased by 20 points on a 100-point rating scale compared to the ascertainment stage (70 points before the experiment, 90 points after the experiment), which is 12 points higher than in CG (control group). An experimental study confirmed the expediency of using such teaching aids in the process of professional training of future teachers of higher education. Thus,

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процес інтеграції України до європейського освітнього простору передбачає прийняття основних ідей у напрямку зближення та гармонізації систем освіти країн Європи. Особливо це стосується підготовки фахівців, здатних на новаторство у навчанні, вихованні та науково-дослідницькій роботі. Передумовою досягнення цієї мети є забезпечення відповідної підготовки викладачів закладів вищої освіти (ЗВО), які формуватимуть професійний світогляд майбутньої еліти суспільства.

Пріоритетним завданням сучасної освітньої парадигми є забезпечення потреб держави у висококваліфікованих фахівцях, активний пошук шляхів удосконалення підготовки фахівців, про що зазначено в законах України “Про вищу освіту” [9], “Про освіту” [10], “Стратегії розвитку освіти на 2021-2031 роки” [16] та інших нормативних документах.

Важлива роль у цьому аспекті відводиться магістерській підготовці викла-

it can be concluded that the experimental study proved the feasibility of implementing psychological and pedagogical conditions for the formation of self-regulation skills among masters of educational and pedagogical sciences.

Conclusions of the research. *The conducted research made it possible to come to the conclusion that art pedagogy as an innovative pedagogical technology is really promising in the process of professional training of future teachers. Therefore, it is especially important to develop in them the skills and abilities of practical art therapy work with students; to reveal the possibilities of art therapy technologies in working with students; highlight the structure of art therapy classes with students and introduce them to the most effective and efficient art techniques.*

дачів ЗВО, зміст якої оновлюється відповідно до сучасних тенденцій розвитку вищої освіти.

Викладацька діяльність є особливою формою, окремим видом педагогічної діяльності, предмет, мета і способи здійснення якої визначаються цілями і завданнями вищої професійної освіти. Серед них швидкість обробки інформації, відкритість свідомості фахівця до її постійного оновлення і змін сьогодні є принциповими для успішного й надійного функціонування будь-якого фахівця.

Сучасне українське суспільство потребує фахівця, якому притаманний професіоналізм, а також сформована готовність до майбутньої професійної діяльності, тому виникає потреба змінити систему професійної підготовки, наповнивши її педагогічними інноваціями та практико орієнтованим змістом.

Останні зміни у вищій освіті в Україні вимагають формування нового змісту підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл, що забезпечить необхідний рівень освіти, розвиток творчих навичок, самостійність, професійне мислення та

динаміку прийняття рішень. Для сучасної психолого-педагогічної науки залишається пріоритетною проблемою пошук ефективних технологій, за допомогою яких можна оптимізувати освітні процеси особистості, формування системи цінностей та готовність до самореалізації в суспільстві. У цьому контексті особливого значення набувають сучасні мистецькі педагогічні напрямки, зокрема арттерапія, естетотерапія, артпедагогіка [1-4]. Такі підходи в освіті у ЗВО спонукають до переосмислення організаційних форм освітнього процесу у вищій школі з метою інтенсифікації впровадження мистецького компонента у розвиток сучасної особистості здобувача вищої освіти, так і того, хто буде здатним здійснювати цей процес – викладача.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Аналіз наукових праць показав, що актуальні проблеми професійного розвитку майбутніх викладачів вищої школи постійно перебувають у центрі уваги провідних вітчизняних вчених. Зокрема розробці філософських, теоретичних і методичних засад змісту професійної підготовки педагога особливу увагу приділяють В. Андрущенко, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Пехота та ін; методологічні аспекти фахової підготовки майбутніх викладачів вищої школи досліджують Н. Бібік, І. Прокопенка, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.

Питанням інноваційної спрямованості навчального процесу займається низка науковців: В. Вакуленко, І. Дичківська, М. Кларін, А. Нісімчук, Г. Сиротенко, та інші.

Наукові праці Л. Кайдалової, І. Мельничук, Н. Нестерової, О. Огієнка Л. Романишиної, Г. Сиротенка та ін. присвячені висвітленню потенціалу інноваційних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Питання про необхідність застосування в освітньому процесі засобів мистецтва розглядалися такими вітчизняними науковцями, серед яких А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Підготовка майбутніх педагогів до впровадження в освітню діяльність арттерапевтичних технологій розглядалася М. Беляєвою, Т. Кисельовою, Л. Лебедевою, О. Сорокою та ін.

Багато досліджень проводилося і іноземними науковцями (Cahnmann-Taylor M., Deasy R., Dewey J., Dobbs S., Smith K.) [19-24] про підготовку майбутніх педагогів через мистецтво або артпідходи: мистецтво як цілісний і динамічний процес для створення сенсу; мистецтво для власної професійної ідентичності та задоволення педагогів (наприклад, для роздумів вчителя, утримання вчителів, задоволеності роботою та побудовою відносин); та мистецтво соціальних змін, соціальної справедливості та пропаганди на освіту. Науковцями досліджуються питання та проблеми щодо того, де, як, і чому використовується в практиці викладачів мистецтво і з якою метою.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Проведений теоретичний аналіз наукових праць щодо професійної підготовки майбутніх педагогів дає підстави для висновку про те, що в педагогічних дослідженнях недостатньо висвітлена професійна підготовка майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) за допомогою арттерапевтичних засобів навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити доцільність упровадження у підготовку магістрів освітніх, педагогічних наук арттерапевтичних засобів навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Карди-

нальні зміни, що відбуваються останнім часом у вищій освіті України потребують формування нового змісту навчання майбутніх викладачів ЗВО, який уможливить необхідний рівень їхньої освіти, розвиток творчих здібностей, формування самостійності, професійного мислення, динамізму у прийнятті рішень та вміння їх реалізовувати у майбутній професійно педагогічній діяльності.

Аналіз навчальних планів і програм підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук свідчить про тенденцію залучення до них гуманітарних, зокрема психолого-педагогічних знань. Пов'язано це, насамперед, із стратегічною лінією гуманізації освіти, що впроваджується провідними педагогами та психологами України та закріплюється у Національній доктрині розвитку освіти України.

Майбутній викладач ЗВО є реалізатором державної політики щодо розвитку й формування особистості майбутніх конкурентоздатних фахівців у будь-яких сферах професійної діяльності. Від підготовки викладача значною мірою залежить професіоналізм і якість професійної діяльності майбутніх фахівців. Тому на сучасному етапі розвитку національної системи педагогічної освіти значно зростають вимоги до підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук, важливою проблемою залишається пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу формування педагога як висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої організації всіх ланок особистісно-зорієнтованого педагогічного процесу, до самореалізації, до виконання нового соціального замовлення [5-6].

На жаль, як свідчить освітня практика, навчання майбутніх викладачів ЗВО характеризується рядом суперечностей, властивих підготовці педагогів загалом. Йдеться про суперечності: між потребою в кваліфікованому викладачеві й системою підготовки фахівця, яка надає ґрунтовну теоретичну підготовку, але не фор-

мує вміння діяти на практиці; між академізмом освітніх програм із акцентом на важливості теоретичної підготовки і щоденною практичною діяльністю, що вимагає прикладних спеціальних знань, тобто реалізації теорії на практиці; між необхідністю впровадження інноваційних форм і методів навчання у процес професійної підготовки педагогів, які враховують їхній попередній життєвий досвід, і практичною відсутністю науково-методичних розробок щодо специфіки підготовки фахівців, які отримують магістерський рівень освіти.

Зважаючи на це, очевидною стає необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури в напрямі формування їхньої здатності на практиці реалізовувати свій професійний і творчий потенціал із урахуванням специфіки навчання дорослих.

Українська система освіти ХХІ століття зазнає значних змін, що характеризуються потужними інноваційними процесами, які потребують педагогів-майстрів відкритих до нового, здатних здійснювати педагогічні інновації і готових до роботи в умовах високотехнологічного освітнього середовища. Сучасні зміни в освіті обумовлюють нові вимоги держави і суспільства до професійного розвитку викладача. Педагоги повинні працювати на високому рівні професійної майстерності, бути здатними до інноваційної діяльності та постійного професійного самовдосконалення. У зв'язку з цим важливим завданням розвитку педагогічної майстерності стає підготовка викладачів до інноваційної педагогічної діяльності, результатом якої є його готовність працювати на високому професійному рівні [5-6].

Здатність педагога до інноваційної педагогічної діяльності, володіння високим рівнем педагогічної майстерності, постійне самовдосконалення стають обов'язковою нормою професійної діяльності викладача. Тому завданням закладів

вищої освіти стає готовність майбутнього педагога до інноваційної педагогічної діяльності [7].

На сьогоднішній день у ЗВО ефективно використовуються ряд інноваційних педагогічних технологій, які спрямовані на формування творчої особистості, здатної системно мислити, критично розв'язувати складні професійні завдання, працювати в команді та ін.

У сучасних умовах розвитку суспільства, враховуючи засади гуманістичного навчання, зростає професійний інтерес педагогів до технологій та методів, які не тільки сприяють формуванню у майбутніх фахівців професійних компетентностей, але й здійснюють безпечний та позитивний вплив на здоров'я здобувача освіти. У сучасній педагогічній практиці широкого розповсюдження набули такі напрямки, як арттерапія та артпедагогіка.

Сутність артпедагогіки, яка на сьогодні перебуває в стані активного опрацювання, визначається авторами достатньо різнобічно.

Виникла ця інноваційна технологія на межі злиття таких наук, як педагогіка, психологія, культурознавство та соціально-культурна діяльність і знаходять широке застосування у практиці альтернативної чи спеціальної освіти. Основна мета, яку переслідує артпедагогіка, є творчий розвиток фахівця та соціальна адаптація особистості засобами мистецтва.

Так, наприклад, О. Булатова термін "артпедагогічний підхід" використовує як аналог поняття "удожньо-педагогічний підхід". На її думку, елемент "арт" повинен вводити в коло певних асоціацій та образів, пов'язаних з артистизмом, артистом та артистичністю [15].

Проте, на думку С. Хлебнік, необхідно акцентувати увагу на тому, що артпедагогіка в педагогічній діяльності лише опосередковано пов'язана з артистизмом педагога. На відміну від артиста, педагог реально взаємодіє з підопічним і вирішує завдання виховання, навчання в реальному часі [17].

Таранова О. під терміном "арт педагогіка" розуміє «галузь педагогічної науки про специфіку інтегруючого впливу усіх видів заняття мистецтвом і пробуджених ним форм продуктивної активності особистості на систему її соціальних зв'язків і відносин, поведінкових стратегій. Головними результатами артпедагогічної діяльності є адаптація дитини до колективу однолітків, оволодіння нею художніми вміннями [15].

У багатьох публікаціях діяльність артпедагогіка визначається з позицій терапевтичних: "арттерапія", "арттерапевтичні методи", "елементи арттерапії" (роботи М. Алексєєвої, Л. Аметової-Давидовської, І. Давидової, Л. Назарової). Деякі автори розглядають арттерапію та артпедагогіку в "єдиному інтегруючому контексті психотерапії" (Ю . Шевченко, О. Крепиця) [12-13].

Арттерапія розглядається цими авторами як самостійний і рівноправний напрям психотерапії та корекційної педагогіки. Основою для визначення поняття арттерапії можна вважати положення російських авторів (О. Медведевої, І. Левченко, Л. Комісарової, Т. Добровольської), які значення терміну визначають як «синтез двох галузей наукового знання (мистецтва й педагогіки), що забезпечують розробку теорії та практики педагогічного процесу художнього розвитку дітей і питання формування основ художньої культури через мистецтво та художньо-творчу діяльність [12-13].

Вони зазначають, що поняття "арт педагогіка" та "арттерапія" досить часто ототожнюють через їхню спільну приставку "арт". Арт – "художнє", синонім слова мистецтво. Друга частина слова визначає різницю між ними: терапія – напрям у медицині, лікувальний вплив; педагогіка – галузь наукового знання; наука про навчання, виховання та розвиток.

Це означає, що поняття артпедагогіка – ширше і включає в себе поняття арттерапії, наприклад, як компетентність складається з різних компетенцій. Артпе-

дагогіка – особливий напрямок в педагогіці, за допомогою якого навчання, розвиток та виховання особистості відбувається на основі мистецтва під час викладання будь-якої дисципліни. Артпедагогіка сприяє формуванню бажання того, щоб навчання перейшло в самонавчання, виховання – в самовиховання, а розвиток – у безпосередній саморозвиток [15].

Артпедагогіка (як дехто називає її мистецькою педагогікою) – це синтез двох галузей наукового знання (мистецтва та педагогіки), що забезпечують розробку теорії та практики педагогічного процесу художнього розвитку особистості та дають відповіді на питання формування основ художньої культури через мистецтво та художньо-творчої діяльності (музичну, образотворчу, художньо-мовленнєву, театралізовано-ігрову).

Поняття “арт педагогіка” не може бути заміщене поняттям “художнє виховання”. Артпедагогіка як галузь наукового знання, дозволяє розглядати у контексті навчання не тільки художнє виховання, але і всі компоненти навчально-виховного процесу (освіта, навчання, виховання) засобами мистецтва, а також формування основ художньої культури дитини. Основними функціями артпедагогіки як науки є культурологічна (обумовлена об’єктивним зв’язком особистості з культурою як системою цінностей, розвитком людини на основі оволодіння художньою культурою, “ставання” її творцем); освітня (скерованість на розвиток особистості та засвоєння нею дійсності засобами мистецтва, що забезпечує набуття знань у царині мистецтва та практичних навичок у художньо-творчій діяльності); виховна (формує морально-естетичні, комунікативно-рефлексивні основи особистості та сприяє її соціокультурній адаптації за допомогою мистецтва). Виділяють також і корекційну функцію (артпедагогіка широко застосовується в корекційній роботі з дітьми з вадами у розвитку). Ця функція сприяє профілактиці, корекції та компенсації недоліків у розвитку. Основною ме-

тою артпедагогіки є художній розвиток особистості та формування основ художньої культури, соціальна адаптація особистості засобами культури.

Таким чином, артпедагогіка є особливим напрямком у педагогіці, де навчання, розвиток та виховання особистості здобувача освіти здійснюється засобами мистецтва в будь-якій дисципліні, що викладається. Ця технологія, поступово відмовляючись від прийомів традиційної системи освіти, трактує безпосередню творчу взаємодію педагога та здобувача освіти. Цінно тут те, що і педагог, і студент є носіями культури, а артпедагогіка дозволяє плідно працювати з різними категоріями здобувачів: від обдарованих до девіантних.

Артпедагогіка формує прагнення до того, щоб навчання перейшло у самонавчання, виховання – на самовиховання, а розвиток – на саморозвиток. Принципи артпедагогіки спираються на: традиційні класичні загальнопедагогічні, принципи спеціальної підготовки та художньо-естетичного розвитку, зокрема принцип гуманістичної спрямованості педагогічного процесу, соціально-особистісного розвитку особистості, принцип диференційованого та індивідуального підходу, врахування вікових особливостей здобувачів, принцип освітньої рефлексії, особистісної мети, принцип вибору індивідуального маршруту, інтегративного зв’язку предметів, продуктивного навчання, творчості.

Завдання артпедагогіки – формування здатності до усвідомлення людиною себе як особистості, прийняття себе та розуміння власної цінності як особистості, усвідомлення свого взаємозв’язку зі світом та свого місця в оточуючому соціокультурному просторі, творча самореалізація особистості. Артпедагогіка спрямована на вирішення завдань художнього розвитку людини, полегшення процесу навчання, мисленнєвої діяльності.

Спеціальні освітні технології в артпедагогіці спрямовані на вирішення за-

вданий творчого розвитку здобувача, полегшення процесу навчання, мисленнєвої діяльності. Вони сприяють збереженню цілісності особистості, тому як поєднують інтелектуальне і художнє сприйняття світу, залучають здобувачів до духовних цінностей через цілісну сферу мистецтва, озброюють педагога системою прийомів, що забезпечують радісне входження до системи знань, сприяють розвитку всіх органів чуття, пам'яті, уваги, інтуїції, сприяють адаптації особистості в сучасному світі.

Арттерапія як засіб вільного самовираження й самопізнання є інструментом дослідження й гармонізації тих сторін внутрішнього світу людини, для вираження яких немає адекватних вербальних засобів. Творчість допомагає людині зрозуміти й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил та для спілкування із собою.

Креативність притаманна особистості як представнику людства. Вона дозволяє знаходити ефективні рішення й сприяє особистій професійній самореалізації та зростанню. Майстерність творчих рішень, нестандартних винаходів необхідні в кожній сфері людської діяльності. Творчі здібності є у кожного, але не всі вміють їх використовувати. Творчий процес є процесом створення принципово нового продукту, а креативність є спроможністю відмовитися від стереотипних моделей мислення та дії. Творчість – це вихід за межі знань, подолання та звільнення від обмежень. Вона нерозривно пов'язана з поняттям задоволення. Тому арттерапія дає високий позитивний емоційний заряд і є найбільш безболісним способом вирішення проблем.

Одна з властивостей мистецтва полягає в тому, що воно є унікальним способом передачі людського досвіду. Образ стає інструментом спілкування, а заняття художньою творчістю активізують і збагачують комунікативні та креативні можливості людини, сприяють виробленню

широкого спектру нових способів спілкування, орієнтації на міжособистісну взаємодію.

Діяльність, заснована на власній художній творчості, є для більшості людей (окрім професіоналів у цій сфері) незвичною, новою, недослідженою, пов'язаною зі спогадами дитинства. Кожен у дитинстві малював, ліпив та грався.

Гра спрямована не на результат, а саме на процес, вона – єдиний вид людської діяльності, орієнтований на сам процес. Крім того, й гра, й ритуал містять суто терапевтичний елемент: все можливо, потрібна нестандартність, несподіваність, оригінальність. Людина стає вільною від звичайних для дорослого життя форм та способів поведінки.

Заняття арттерапією являє собою могутній чинник особистісного розвитку й необхідність для виживання в мінливому світі. Знайти творче (креативне) рішення означає зробити те, що ще ніхто не робив. Тобто, креативність тісно пов'язана з адаптивністю. Кожна кризова ситуація (незалежно від того зовнішня чи внутрішня криза) є порушенням нормальної адаптивності. Слід також відзначити, що мистецтво говорить тільки про почуття та переживання. Саме тому арттерапія як метод апелює до внутрішніх сил людини, до її творчих можливостей. Вона пов'язана з розкриттям творчих здібностей і сутнісного потенціалу людини, мобілізацією внутрішніх механізмів саморегуляції та зміцнення.

Думки науковців щодо змісту поняття арттерапевтичні технології одноставні.

За визначенням О. Сороки арттерапевтична технологія – це освітня технологія, що містить сукупність дій із арттерапевтичної діагностики, конструювання, реалізації та аналізу арттерапевтичного процесу і забезпечення комфортних умов для розвитку здобувачів [15].

Схоже тлумачення арттехнологій має Т. Кісельова, яка вважає, що арттерапію можна успішно адаптувати до педа-

гогічної практики. Педагог може застосовувати її без участі психолога або психотерапевта для вирішення розвивальних, вихованих, діагностичних, корекційних та інших завдань. Використання мистецтва як цілювального фактора найбільше доступного педагогу в контексті його професійної підготовки, коли спеціальні медичні знання для цього не потрібні [15].

Лебедева Л. також вказує на широкі можливості арттерапевтичних форм роботи, зокрема: виховні – беручи участь у груповій формі роботи, здобувачі можуть навчитися коректно спілкуватися, співчуттю, взаєморозумінню, взаємоповазі та взаємопідтримці; корекційні – достатньо успішно корегується образ “Я”, який раніше міг бути деформованим, покращується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи взаємодії з іншими людьми; психотерапевтичні – терапевтичний ефект досягається завдяки створенню відчуття психологічного комфорту, захищеності, радості та успіху під час творчої діяльності, що мобілізує цілющий потенціал емоцій; діагностичні – дозволяють отримати унікальні відомості про індивідуальні особливості розвитку здобувачів, їхній психічний та емоційний стан; розвивальні – завдяки використанню різноманітних форм художньої експресії виникають умови, за яких кожен здобувач переживає відчуття успіху, оскільки побічним результатом арттерапії зазвичай є задоволення, що виникає в результаті виявлення прихованих талантів [15]

Основними завданнями арттерапевтичних занять є: підтримувати у здобувача його позитивний образ; розглядати ситуацію, вчинок та його наслідки, а не особистість і характер самої людини; відзначати зрушення в особистісному зростанні шляхом порівняння здобувача з самим собою, а не з іншими людьми; не застосовувати негативних оцінювальних суджень, негативного програмування; не нав'язувати здобувачеві видів діяльності та поведінки всупереч його бажанню; за-

стосовувати та схвалювати всі продукти творчої діяльності здобувача, незалежно від змісту, форми і якості; не втомлювати заняттями; використовувати певний ритуал на заняттях.

Арттерапевтичні технології є інструментом для вивчення почуттів, ідей та подій, для розвитку міжособистісних навичок і відносин, для зміцнення самооцінки, впевненості й створення більш впевненого образу себе.

Арттерапевтичний напрямок поєднує використання в терапевтичній практиці візуальних мистецтв: малюнка, живопису, монотипій, мозаїк, колажів, гриму, боді-арту, масок, ліплення, ляльок, маріонеток, інсталяцій, фотографій тощо. Арттерапія найбільш розроблений напрямок із величезною кількістю технік, прийомів, методик. Саме з малюнка почалася історія арттерапії як психотерапевтичного методу. Перевагами арттерапії, крім відсутності протипоказань, є відносна простота в застосуванні, багатство матеріалів, можливість використання в поєднанні з будь-якими іншими психотерапевтичними методами. Головні терапевтичні техніки арттерапії: ізотерапія, колажування, музикотерапія, танцювальна терапія, казкотерапія, бібліотерапія, кольоротерапія, пісочна терапія, гра.

Існує дві форми проведення арттерапевтичних занять: індивідуальна та групова арттерапія. Групові форми арттерапії розвивають цінні соціальні навички, пов'язані з наданням взаємопідтримки, і дозволяють вирішувати спільні проблеми, освоювати нові ролі, спостерігати вплив своїх нових моделей поведінки на оточуючих, підвищувати самооцінку та зміцнювати особисту ідентичність.

Кожен з арттерапевтичних методів має свої специфічні риси, правила організації та перебігу. Тому важливим є озброєння методичними і технологічними знаннями з метою запобігання ускладнень під час реалізації інноваційного освітнього середовища.

Під час організації заняття з використанням арттерапевтичних засобів, ви-

кладачам варто спиратися на такі принципи роботи, зокрема:

– відмовитися від команд, наказів, вимог та примусу; студенти самі можуть вибирати для себе ті види та зміст роботи, матеріали для відтворення зображення та власний темп, які їм підходять;

– студент може відмовитися від виконання деяких завдань, вербалізації своїх почуттів та переживань, колективного обговорення тощо (способи залучення студентів у роботу залежать від педагогічного такту та майстерності викладача);

– студент може лише спостерігати за роботою товаришів або займатися чим-небудь за бажанням, якщо це не суперечить соціальним і груповим нормам;

– заборонено оцінку суджень, критики та покарання.

У структурі артпедагогічного заняття мають чітко прослідковуватися дві складові частини: невербальна, творча, неструктурована, де основним видом діяльності є сам процес творчості; вербальна інтерпретація створених зображень, асоціацій, емоцій та почуттів, що виникали в процесі роботи.

Структура артпедагогічного заняття має складатися з таких етапів:

1) Налаштування на роботу (“розігрів”).

2) Активізація різних чуттєвих сфер (зорової, слухової, смакової, нюхової, тактильної, кінетичної) та актуалізація візуальних, аудіальних і кінестетичних образів.

3) Індивідуальна творча робота.

4) Етап вербалізації.

5) Заключний етап - рефлексивний аналіз [15].

Артпедагогіка вимагає від викладача реалізації певних умов організації освітнього процесу. До таких умов належать: організація процесу навчання як багатосторонньої, партнерської, інтенсивної комунікації; забезпечення сприятливої психологічної атмосфери в аудиторії; спеціальна організація освітнього процесу.

Щодо організації навчального процесу як багатобічної, партнерської, інтенсивної комунікації зазначимо артпедагогічне навчання потребує саме такого виду спілкування, коли зв'язки виникають не лише між викладачем і студентами, а й між студентами, а педагог стає рівноправним учасником освітньої діяльності.

У процесі такої комунікації студенти отримують можливість поділитися думками та почуттями в межах певної теми, розповісти про свої висновки, вислухати думки не тільки викладача, а й однокласників. Застосування багатосторонньої комунікації дає змогу залучати до процесу навчання всіх студентів в групі.

При впровадженні в освітній процес арттехнології педагогам слід дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Безоцінно сприймати всі роботи, в арттерапії немає “правильно” чи “неправильно”, здобувачі повинні відчувати себе в безпеці, знати, що створення образів це спосіб передачі свого досвіду, думок і почуттів, і що їх не будуть оцінювати.

2. Здобувачі виступають експертами власних артпродуктів тому, що відправною точкою в творчому процесі є досвід кожного здобувача.

3. Важливий і унікальний внесок кожного здобувача, кожний їхній творчий доробок потрібно розглядати з однаковою повагою, незалежно від професіоналізму.

4. Зберігати таємниці, якими діляться здобувачі при обговоренні своїх робіт.

5. Умови для презентації артпродукту здобувача не повинні бути директивними та необхідно уникати інтерпретацій із боку дорослих, це може робити тільки сам автор, за бажанням [10].

Арттерапевтичні заняття можна проводити індивідуально, в парах, у маленькій групі або в цілій групі.

Перевагами застосування групових форм арттерапевтичних технологій порівняно з іншими видами, є демократична атмосфера в групі, пов'язана з рівними правами й відповідальністю учасників,

незначна залежність від викладача. Індивідуальна творчість у групі впливає на динаміку загального процесу завдяки поєднанню прагнення учасників до злиття з групою та збереження групової ідентичності й потреби в незалежності, укріплення індивідуальної ідентичності.

Кожне артзаняття містить такі компоненти: аксіологічний (ціннісний), когнітивний, діяльнісно-творчий, особистісний. Провідним є особистісний компонент, це і відрізняє артзаняття від звичайного.

Таким чином, виникає потреба в якійсь специфічній підготовленості педагога до здійснення артпедагогічної діяльності. Викладач, окрім загальних якостей (високий інтелект, високий розвиток мислення та пам'яті), повинен бути психологічно готовим до імпровізації, відчувати потребу в самореалізації, знати основи педагогічної творчості, володіти основами риторики, драматургії, уміти застосовувати їх на практиці, формувати свій власний стиль діяльності, педагогічний смак, руйнувати звичні стереотипи.

Варто зазначити, що навчання в магістратурі супроводжується соціальними та психологічними змінами, які викликають певні труднощі в житті здобувача. До найбільш поширених труднощів, із якими можуть зіштовхнутися майбутні педагоги в своїй практиці є підвищена тривожність, наявність дидактогенних або навчальних страхів та ін. Однак причинами появи високого рівня тривожності та страхів можуть бути як природні чинники розвитку психіки людини, так і соціальні, що пов'язані з умовами соціалізації. У першому випадку необхідна психолого-корекційна робота практичного психолога, то в другому – сам викладач зможе сприяти зменшенню тривожності у здобувачів за допомогою арттерапевтичних технологій.

Арттерапевтична технологія передбачає організацію живого конструктивного союзу здобувачів, які отримують другий рівень вищої освіти, та викладача

у культуротворчому мистецькому просторі з метою реалізації таких освітніх завдань: гармонізація особистісного розвитку здобувачів; розвиток позитивної “Я-концепції” здобувача на основі самопізнання та самосприйняття; розвиток креативності як здатності до творчості та потреби до творчого самовираження; психогієна (турбота про емоційний та психічний стан здобувача – зниження внутрішньої тривожності та агресії, оволодіння навичками емоційної саморегуляції засобами художньо-творчої діяльності тощо); забезпечення соціокультурної компетентності здобувачів (оволодіння поведінковими моделями відповідно до соціально прийнятних морально-етичних норм, формування комунікативної культури та розвиток емпатійних умінь) [23].

Отже, забезпечуючи динамічну систему взаємодії між студентами, продуктом їхньої образотворчої діяльності та викладачем (психологом, педагогом) у “фасилітуючому” арттерапевтичному просторі, та маючи міждисциплінарний характер, арттерапія здатна не лише здійснити терапевтичний чи корекційний вплив на психічний та фізичний стан, а й реалізувати основні функції освіти.

Використання арттерапевтичних технологій у навчальному процесі забезпечує створення унікального прецеденту єдиного арттерапевтичного та освітнього простору, що позитивно позначається на професійному становленні й особистісному зростанні майбутніх педагогів, дає змогу зрозуміти, що саме спонукало їх до набуття другої вищої освіти і, фактично, змінити життєвий сценарій особистості.

Тобто майбутні педагоги не лише отримують необхідні знання і засвоюють інноваційну технологію роботи, а й пізнають глибше власний внутрішній світ, вчаться розуміти, сприймати себе та інших, унаслідок чого отриманий позитивний досвід стає джерелом для особистого і професійного зростання, зразком для вибудовування гуманних стосунків з оточуючими людьми.

До того ж проведення занять із елементами арттерапії забезпечуватиме більш глибоке вивчення викладачами внутрішнього світу своїх студентів, формування міцного, дружнього студентського колективу внаслідок спільної художньо-творчої діяльності, оскільки саме в такій діяльності полягатиме цінність артпедагогічної роботи.

Арттерапія наповнює творчі ресурси педагога, оскільки вона допомагає розуміти особистість, її світогляд, розвивати емоційний інтелект, а також гармонізувати внутрішній світ здобувача через художньо-творче самовираження, самопізнання та самореалізацію. Вона дозволяє в коректній, екологічній формі вирішувати виховні, корекційні завдання, що стоять перед педагогом. Також розвиває особливе позитивне ставлення до дійсності, зокрема до навчання, спілкування та взаємодії з людьми.

Підсумовуючи розглянуте, можна дійти висновку, що артпедагогіка як інноваційна педагогічна технологія є дійсно перспективною під час професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО. Тому особливо важливо сформулювати у них вміння і навички практичної арттерапевтичної роботи зі здобувачами освіти; розкрити можливості арттерапевтичних технологій у роботі зі здобувачами освіти; висвітлити структуру проведення арттерапевтичного заняття зі студентами та ознайомити їх із найбільш дієвими та ефективними арттехніками.

Відповідно до теми нашого дослідження, метою експериментального дослідження була перевірка доцільності впровадження у підготовку магістрів освітніх, педагогічних наук арттерапевтичних засобів.

Експериментальне дослідження проводилося на кафедрі освітніх та інформаційних технологій Національного фармацевтичного університету протягом I-го та II-го семестрів 2021-2022 навчального року, з метою перевірки гіпотези про те, що рівень засвоєння дисципліни у

майбутніх викладачів ЗВО підвищиться за умов використання арттерапевтичних засобів на кафедрі освітніх та інформаційних технологій Національного фармацевтичного університету під час вивчення "Дидактичних систем і педагогічних технологій у вищій освіті" зі здобувачами освіти 2 курсу спеціальності 011 "Освітні, педагогічні науки" освітньої програми "Педагогіка вищої школи". Обрана дисципліна є цікавою для дослідження тим, що її метою є безпосереднє ознайомлення із широким загалом інноваційних педагогічних технологій, які спрямовані на формування особистості фахівця відповідно до запитів роботодавців.

Для проведення педагогічного експерименту нами було створено дві групи здобувачів освіти: експериментальна (ЕГ) та контрольна (КГ). У дослідженні взяли участь здобувачі освіти заочної форми навчання. Для чистоти експерименту групи були сформовані з однаковою кількістю студентів – 12 осіб у кожній. Здобувачі освіти контрольної групи вивчали навчальну дисципліну "Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті" за традиційною методикою, а здобувачі освіти експериментальної групи навчалися з використанням інноваційних педагогічних технологій.

Метою констатувального етапу нашого дослідження було виявлення рівня успішності майбутніх викладачів ЕГ та КГ. Для цього нами було проведено тестове оцінювання якості знань із навчальної дисципліни до проведення експерименту. Здобувачі освіти ЕГ та КГ показали приблизно однаковий рівень успішності, що, з одного боку, дає можливість впевнитися у чистоті експерименту, а, з іншого боку, дає підстави для підтвердження гіпотези нашого дослідження, що застосування арттерапевтичних засобів підвищить рівень засвоєння дисципліни. За результатами тестування на констатувальному етапі можемо зробити висновок, що рівень успішності здобувачів освіти ЕГ та КГ майже однаковий.

Метою формувального етапу експериментального дослідження було впровадження арттерапевтичних засобів (тренінгів із використанням арттерапевтичних технік: пісочної терапії, асоціативного аналізу мультфільмів, казкотерапії, бібліотерапії, тренінгів із використанням арттерапевтичних технік) на практичних заняттях під час викладання навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті”.

Під час практичного заняття з теми “Інноваційна професійна діяльність викладача ЗВО”, яка передбачає обговорення проблем педагогічної інноватики, було проведено тренінг, який містив арттерапевтичні техніки та розкривав психолого-педагогічні аспекти готовності педагогів до освітнього оновлення в умовах розвитку сучасної освіти, який проводиться в ЕГ. Метою тренінгу було поглибити знання про зміст і сутність поняття “педагогічна інновація”, спонукати до усвідомлення, що викладач є ключовою складовою освітніх перетворень.

Під час виконання вправи із використанням метафоричних асоціативних карток “Креатив”, учасники мали обрати картку (1 картку або кілька – скласти асоціативний ряд), яка асоціюється з поняттям освітніх інновацій, інноваційними процесами в системі освіти, своїм ставленням до них. Пояснити вибір.

Під час застосування арттехніки “Автопортрет у пісочниці” учасникам було запропоновано усвідомити ними свої позитивні та негативні якості, розвинути саморефлексію, провести самомоніторинг особистісних характеристик. Під час виконання вправи магістранти усвідомили значення професійного розвитку заради успішної професійної діяльності.

Учасникам було запропоновано на піску намалювати свій власний образ. Малювати можна пальцем або допоміжними інструментами. Після цього учасникам пропонували наповнити цей образ фігурками, що асоціативно відповідає певним якостям особистості, цінностям та

ін. Після завершення роботи для аналізу було запропоновано ряд запитань:

- які емоції та почуття виникали у вас під час наповнення образу в пісочниці?

- які емоції та почуття виникають, коли образ готовий?

- які фігурки ви використовували і що вони означають для вас?

- чи хотіли ви б щось змінити в наповненні чи самому образі?

- проаналізуйте, яка частина містить найбільше фігурок?

- які фігурки за змістом ви найчастіше використовували (люди, звірі, будівлі, рослини, предмети побуту, камінці, фігурки)?

- які ролі найскладніше поєднувати?

У техніці розмір портрету вказує на силу та розмах його особистості. Кожна з фігурок також має символічне значення відповідно до того, в якій частині вона розташована: голова, груди, ноги, руки. Варто взяти до уваги кількість фігурок, які використав учасник та їхню різноплановість, що є підтвердженням багатогранності “Я” та розмаїтості особистісного “Я”. Чим більше порожніх, незаповнених місць, тим більше бажання приховати або ж не демонструвати свої якості. Проте для якісної інтерпретації, слід уважно вислухати опис портрету учасником.

На заключному етапі тренінгу учасникам було запропоновано провести рефлексію “очікування – результат” та поділитися своїми емоціями та відчуттями за допомогою арттерапевтичної вправи “Фігурка емоцій”.

Учасникам пропонують вибрати казкову фігурку, яка б символізувала конкретні емоції: фігурка радості; фігурка суму; фігурка здивування; фігурка страху; фігурка злості.

Кожній із фігурок варто придумати назву. Після завершення роботи викладач ставив кожному учаснику запитання: чому Ви обрали саме цю фігурку? Що у цій фігурці Вам асоціюється з конкретною емоцією? Для чого Ви закопали, а потім відкопали цю фігурку? Чи є фігу-

рки, які Ви б знову хотіли закопати?

У процесі інтерпретації варто оцінити розміри фігурок, що символізують масштаб переживання емоції та її інтенсивність. Варто звернути увагу на назви фігурок, що демонструють переживання цієї емоції учасником.

Наприкінці заняття учасникам було запропоновано переглянути мультфільм “Позитивне мислення допомагає жити”, зробити його асоціативний аналіз та дати відповіді на запитання: які асоціації та почуття виникають під час перегляду мультфільму? Яка основна ідея мультфільму? Як позитивне мислення допомагає педагогу в інноваційній педагогічній діяльності?

Метою практичного заняття за темою “Технології розвитку критичного мислення” було ознайомитися із її сутністю, дізнатися про основні концептуальні ідеї та поняття, сформувати вміння застосовувати різні види навчальних завдань відповідно до навчальних цілей та результатів.

На початку заняття з метою ознайомлення магістрантів із сутністю технології критичного мислення було запропоновано переглянути мультфільм “Тріз та кіт Потряскін” та зробити його аналіз, розкриваючи ідею фільму. Визначити особливості процесу розвитку критичного

мислення у майбутніх фахівців.

Практичне заняття на тему “Технології розвитку творчої особистості” було проведено за допомогою *арттерапевтичного методу “Казка про педагога”*. Метою заняття було ознайомити магістрантів із сутністю технології розвитку творчої особистості, знати та розрізняти поняття творчість та креативність, формувати вміння застосовувати методи творчого розвитку особистості в освітньому процесі вищої школи.

В ході заняття учасники об’єднувалися в дві підгрупи, після чого викладач роздавав папки, в яких знаходяться вказані головні герої казки та картинки з казок для ілюстрації складеної казки (Рис. 1), інші канцелярські приладдя для її ілюстрації вже стоять на столах учасників.

Учасникам озвучували актуальну проблему, до якої потрібно зайти шляхи вирішення: “Чого не вистачає педагогу для ефективної роботи?”. Викладач озвучує структуру казки: експозиція, зав’язка, розвиток подій та розв’язка. Далі викладач проводить ритуал для входження в казкотерапію, гру з набором МАК-карт Тетяни Зінкевич-Євстигнєєвої “Скарбниці життєвих сил” (Рис. 2). Підгрупи приступають до складання казки.

Рис. 1 Герої казок для складання казки “Казка про педагога”

Рис. 2 МАК-карти Тетяни Зінкевич-Євстигнєвої “Скарбниця життєвих сил”

На етапі рефлексії проводиться дискусія за результатами групової діяльності та даються оцінки власній діяльності.

Під час практичного заняття, організованого за *арттерапевтичним методом “Казкотерапія”*, майбутні викладачі безпосередньо знайомляться з методом складання казок, розуміють його сутність та значення для формування творчої особистості фахівця у бідь-якій сфері професійної діяльності.

Перевагою такої організації освітньої діяльності є забезпечення формування мотивації та пізнавальної потреби майбутніх фахівців у конкретній професійній діяльності; стимулювання їхнього пізнавального інтересу; відпрацьовуються вміння з планування, самоорганізації і самоконтролю професійної діяльності; здійснюється індивідуальний підхід щодо ко-

жного здобувача освіти, відслідковуються позитивні результати освітньої діяльності.

На контрольному етапі дослідження з метою перевірки ефективності застосування артерапевтичних засобів у освітньому процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО під час вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті” в ЕГ та КГ було проведено тестування здобувачів освіти для виявлення рівня їхньої успішності. Контроль оцінювання навчальних досягнень майбутніх викладачів здійснювався під час підсумкового тестування, яке містило 20 тестових завдань та оцінювалось за 100 бальною шкалою. Результати контрольного етапу експерименту в ЕГ та КГ представлено на діаграмі (рис. 2.3).

Рис. 2.. Порівняння результатів якісної успішності здобувачів освіти ЕГ та КГ на констатувальному та формувальному етапах експерименту

Таким чином, дані формувального етапу експерименту дають можливість зробити висновок про те, що результати успішності майбутніх викладачів ЗВО під час вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті” із застосуванням артерапевтичних засобів показали позитивну динаміку.

Аналіз отриманих результатів проведеного експериментального дослідження під час вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті” майбутніми викладачами ЗВО дав можливість зробити наступні висновки: в КГ, де навчання відбувалося за традиційним підходом, показник успішності здобувачів освіти під час підсумкового контролю суттєво не змінився (на 8 балів), тоді як в ЕГ, де навчання відбувалося із застосуванням інноваційних технологій навчання (тренінгів із використанням арттерапевтичних технік, асоціативного аналізу мультфільмів, казкотерапії), показник успішності здобувачів освіти збільшився (на 20 балів). Отримані показники успішності в двох групах свідчать про значущий вплив на якість їхньої успішності.

На контрольному етапі педагогічного дослідження нами була проведена бесіда з майбутніми викладачами з метою визначення їхнього ставлення щодо застосування артерапевтичних засобів на практичних заняттях під час вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті”. Результати бесіди показали, що на початку роботи з такими засобами навчання здобувачі освіти скептично поставилися до завдань та висловились про побоювання з приводу інноваційної організації освітнього середовища, в якому необхідно було взаємодіяти один із одним, застосовуючи навички професійного спілкування, аналізувати та оцінювати інформацію, логічно мислити, доводячи власну позицію, переконувати, іти на компроміс та ін. Але вже після першої такої

взаємодії ставлення здобувачів освіти змінилося. Вони відмітили, що таке навчання зацікавлює та мотивує, сприяє якісному формуванню професійних компетентностей, створює такі умови навчання, що є наближеними до професійної діяльності.

Таким чином, проведене дослідження свідчить про дієвість впровадження артерапевтичних засобів як інноваційної технології навчання до освітнього процесу професійної підготовки майбутніх викладачів під час вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті”.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Під час дослідження визначено, що перспективною інноваційною педагогічною технологією є артпедагогіка як особливий напрямок у педагогіці, де навчання, розвиток та виховання особистості здобувача освіти здійснюється засобами мистецтва під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни, що викладається. До основних завдань артпедагогіки належать: формування усвідомлення здобувачем освіти себе як особистості, прийняття себе та розуміння власної цінності як людини; усвідомлення свого взаємозв'язку зі світом та свого місця в навколишньому соціокультурному просторі та творча самореалізація особистості.

Зроблено припущення про те, що під час професійної підготовки майбутніх викладачів можливим є використання арттерапевтичних засобів таких, як: казкотерапія, пісочна терапія та інші, в основі яких лежать арттерапевтичні методики та техніки, що допомагають розвинути творчі та комунікативні здібності майбутніх педагогів, навички соціальної підтримки та взаємодовіри, підвищити самооцінку та рівень самоусвідомлення, емоційний потенціал, сформувати вміння вирішувати внутрішні протиріччя, проявляти емоції, вирішувати конфліктні ситуації, знімати відчуття напруги.

Під час педагогічного експерименту було перевірено доцільність використання арттерапевтичних засобів у професійній підготовці майбутніх викладачів у процесі вивчення навчальної дисципліни “Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій освіті”. Під час освітнього процесу були використані засоби артпедагогіки – казкотерапія, пісочна терапія, тренінги із використанням арттерапевтичних технік, асоціативний аналіз мультфільмів. Після застосування інноваційних технологій навчання під час практичних занять в ЕГ показники успішності здобу-

вачів освіти підвищилися на 20 балів за 100 бальною шкалою оцінювання порівняно з констатувальним етапом (70 балів до експерименту, 90 балів після експерименту), що на 12 балів вище, ніж у КГ. Отримані результати експерименту підтвердили доцільність використання арттерапевтичних засобів в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО.

Перспективним напрямком в подальшому, є дослідження щодо підвищення кваліфікації діючих викладачів ЗВО за допомогою арттерапевтичних засобів навчання.

Список літератури:

1. Антонова О. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема / О. Антонова // Сучасні технології в освіті. Ч. 1. Сучасні технології навчання: наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. Сухомлинського. – 2015. – № 1(2). – С. 8 – 15

2. Інноваційні педагогічні технології: посібник / за ред. О. Огієнко. – К.: 2015. – С. 314

3. Луговий В., П’такова Г., Заячківська Н. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі / В. Луговий, Г. П’такова, Н. Заячківська. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_others/pedtehnol2.htm

4. Мельник Л. Можливості використання сучасних освітніх технологій у вищій школі / Л. Мельник. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/.../mojlu_vosti%20vukorustannya.pdf (Дата звернення: листопад 4, 2020).

5. Мирончук Н. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки” (“Педагогіка вищої школи”) в Україні / Н. Мирончук // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – 2018. – No 3. – Volume 6. – P. 99 – 103

6. Мороз О., Падалка О., Юрченко В. Викладач вищої школи : психолого-

педагогічні основи підготовки / О. Мороз, О. Падалка, В. Юрченко // Навч. посібник. За заг. ред. О. Мороза. – К.: НПУ. – 2006. – С. 208

7. Педагогічна майстерність: підручник для вищих педагогічних навчальних закладів / І. Зязюн та ін.; за ред. І. Зязюна. 2-ге вид., допов. і перероб. – Київ: Вища шк.. – 2004. – С. 422

8. Пехота О. Особистісно орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / О. Пехота // Монографія. Під ред. І. Зязюна. – К.: Віпол. – 2000. – С. 274 – 298

9. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України; Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002. [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Верховна Рада України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

11. Ратушинська А. Арт-педагогічний супровід професійної підготовки майбутнього вчителя / А. Ратушинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя – 2019. – (13). – С. 116 – 124. – [електрон-

ний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.13.2016.163597>

12. Розлуцька Г. Інноваційні технології в педагогічному процесі вищої школи / Г. Розлуцька // Педагогіка, соціальна робота. – 2011. – С. 121 – 123

13. Руденька Т. Професійна підготовка майбутніх фахівців мистецького напрямку засобами артпедагогіки як науково-теоретична проблема / Т. Руденька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – (67). – С. 85 – 89. – ISSN 2076-6173

14. Сисоєва С. Інтерактивні технології навчання дорослих / С. Сисоєва // Навчально-методичний посібник. – К.: НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, ВД “ЕКМО”. 2011. С. 324

15. Сорока О. Категоріальне розмежування понять “арттерапія” і “арт педагогіка” / О. Сорока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – (35). – С. 459 – 465. – [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3338>

16. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 рік. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

17. Хлебнік С. Артпедагогіка в підготовці соціального гувернера до соціалізації дітей з вадами розвитку / С. Хлебнік // Вісник Запорізького національного університету. – № 1 (14). – 2011. – С. 104 – 107. – (Серія “Педагогічні науки”). – С. 106

18. Шапран О., Шапран В. Інноваційні технології в педагогіці та психології: їх сутність та різновиди / О. Шапран, В. Шапран // Вісник Інституту розвитку дитини. – Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – 2010. – Вип. 12. – С. 147 – 153. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2010_12/25.pdf

19. Cahnmann-Taylor, M., Sanders-Bustle, L. (2019), “Art-Informed Pedagogies

in the Preparation of Teachers in the United States”, available at: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.376>

20. Cahnmann-Taylor, M., Siegesmund, R. (2018), “Arts-based research in education: Foundations for practice (2nd ed.)”, New York, NY: Routledge

21. Deasy, R. (Ed.) (2002), “Critical links: Learning in the arts and student academic and social development”, Washington, DC: Arts Education Partnership

22. Dewey, J. (1938), “Education and experience”, New York, NY: Macmillan

23. Dobbs, S. M. (1998), “Learning in and through the arts: a guide to discipline-based art education”, Los Angeles, CA: Getty Institute for the Arts

24. Smithrim, K., Uptis, R. (2005), “Learning through the arts: Lessons of engagement”, Canadian Journal of Education, 28(1/2), pp. 109 – 127

References:

1. Antonova, O. (2015), “Pedagogical technologies and their classification as a scientific problem”, Modern technologies in education. Part 1. Modern teaching technologies: scientific and supplementary bibliographic index, is. 2, no. 1 (2), p. 8 – 15

2. “Innovative pedagogical technologies: a manual” (2015), Edited by O. Ogienko, K., p. 314

3. Luhovyi, V., Ptakova, H., Zaiachkivska, N. “Modern pedagogical technologies and methods of their application in higher education”, http://tourlib.net/books_others/pedtechnol2.htm.

4. Melnyk, L. “Possibilities of using modern educational technologies in higher education”, available at: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/.../mojluvosti%20vukorustannya.pdf (Date of application: November 4, 2020).

5. Myronchuk, N. (2018), “Features of the content of training of masters of specialty 011 “Educational, pedagogical sciences” (“Pedagogy of higher education”) in Ukraine”, Scientific Letters of the Academic Society of Michal Baludansky, no. 3, vol. 6, pp. 99 – 103

6. Moroz, O., Padalka, O., Yurchenko, V. (2006), “Higher school

teacher: psychological and pedagogical foundations of training”, Study guide. Under the editorship of O. Moroz, K.: NPU, 208

7. “Pedagogical skill: a textbook for higher pedagogical educational institutions” (2004), I. Zyazyun and others; edited by I. Zyazyun, 2nd edition, supplemented and revised, Kyiv: Vyssha Shkola, p. 422

8. Piekhota, O. (2000), “Personally oriented education and technologies. Continuing professional education: problems, searches, prospects”, Monograph, Edited by I. Zyazyun, K.: Vipol, pp. 274 –298

9. On Higher Education: Law of Ukraine dated July 01, 2014 № 1556-VII / Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

10. On the National Doctrine of Education Development: Decree of the President of Ukraine; Doctrine of 17.04.2002 № 347/2002: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.

11. On Education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 № 2145-VIII / Verkhovna Rada of Ukraine: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

12. Ratushynska, A. (2019), “Art and pedagogical support of professional training of the future teacher”, Problems of training of the modern teacher, (13), pp. 116 – 124, available at: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.13.2016.163597>

13. Rozlutska, H. (2011), “Innovative technologies in the pedagogical process of higher education”, Pedagogy, social work, pp. 121 – 123

14. Rudenka, T. (2013), “Professional training of future specialists in art direction by means of art pedagogy as a scientific and theoretical problem”, Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University, (67), pp. 85 – 89 , ISSN 2076-6173

15. Sysoieva, S. (2011), “Interactive technologies of adult education”, Study guide, K.: NAPS of Ukraine, Institute of Pedagogical Education and Adult Education, ECMO Publishing House, p. 324

16. Soroka, O. (2013), “Categorical distinction between the concepts of “art therapy” and “art pedagogy””, Modern

information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems, (35), pp. 459 – 465, available at: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3338>.

17. “Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031”, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

18. Khliebnik, S. (2011), “Art pedagogy in the preparation of a social tutor for the socialization of children with developmental disabilities”, Bulletin of Zaporizhzhia National University, pp. 104 – 107, - (Series “Pedagogical Sciences”), p. 106

19. Shapran, O., Shapran, V. (2010), “Innovative technologies in pedagogy and psychology: their essence and varieties”, Bulletin of the Institute of Child Development - Kyiv: Publishing House of the National Pedagogical Dragomanov University, is. 12, pp. 147 – 153, available at: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2010_12/25.pdf

20. Cahnmann-Taylor, M., Sanders-Bustle, L. (2019), “Art-Informed Pedagogies in the Preparation of Teachers in the United States”, available at: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.376>

21. Cahnmann-Taylor, M., Siegesmund, R. (2018), “Arts-based research in education: Foundations for practice (2nd ed.)”, New York, NY: Routledge

22. Deasy, R. (Ed.) (2002), “Critical links: Learning in the arts and student academic and social development”, Washington, DC: Arts Education Partnership

23. Dewey, J. (1938), “Education and experience”, New York, NY: Macmillan

24. Dobbs, S. M. (1998), “Learning in and through the arts: a guide to discipline-based art education”, Los Angeles, CA: Getty Institute for the Arts

25. Smithrim, K., Upitis, R. (2005), “Learning through the arts: Lessons of engagement”, Canadian Journal of Education, 28(1/2), pp. 109 – 127

Стаття надійшла до редколегії 21.03.2023